

УДК 528.4

В.М. Сай

Національний університет "Львівська політехніка"

СУЧАСНИЙ СТАН ВОДНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Сай В.М., 2006

Проаналізовано на основі вивченого матеріалу сучасний стан водних ресурсів. Визначено основні напрями у галузях охорони і використання водного фонду.

The modern state of waters resources is analysed in the article on the basis of the studied material. Basic directions are certain in industry of guard and use of water fund.

Постановка проблеми. Водноресурсний потенціал регіону є основою соціального, екологічного благополуччя та його економічного розвитку.

До складу природно-ресурсного потенціалу належать мінеральні, водні, земельні, лісові, фауністичні та природо-рекреаційні ресурси. Серед усіх перелічених складових водні ресурси займають важливе місце.

Водні ресурси Львівщини відіграють важливу роль в житті людей та економіці області. Сьогодні залишається надзвичайно актуальною проблемою збереження та відтворення водних ресурсів.

Зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Водний фонд відіграє велику соціально-економічну, екологічну і біосферну роль. Так, заплавні угіддя як своєрідний тип біогеоценозів і невід'ємний елемент сучасних ландшафтів через систему потоків енергії в них, що здійснюються під впливом живої речовини і різних природо-антропогенних факторів, впливають на інші типи екосистем і біосферу загалом.

Займаючи в агроландшафті проміжне становище між орними землями і водними об'єктами, вони захищають ґрунти від ерозії, береги річок – від руйнування, а русла – від замулення. Разом з лісами і болотами, виступаючи акумуляторами і трансформаторами біогенних елементів, що переміщуються з площі водозабору у напрямку до водних об'єктів, заплави є потужним біофільтром поверхневого і підземного стоків, по суті формують кількість і якість водних ресурсів.

Однак позитивна роль прибережних територій повною мірою виявляється лише у випадках, коли в агроландшафтах дотримуються оптимального співвідношення між ріллею, луками, лісами, болотами, водними поверхнями тощо, а в межах самих прибережних зон не порушений баланс акумулятивно-деструктивних процесів, а біологічний обмін речовин і енергії також збалансований.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вивченню цього питання приділяється велика увага, свідченням чого є численні публікації в наукових виданнях. Ці проблеми розглядають праці М. Ступеня, О. Микули, В. Пересоляка.

У Львівській області нараховується понад 8950 річок загальною протяжністю 16343 км [1]. Річки області належать до басейнів Чорного (Дністер, Стрий) і Балтійського (Західний Буг, Сян) морів. Найбільша кількість річок нараховується в басейні р. Дністер (5838), р. Західний Буг і незначна кількість – в басейнах р. Сян.

Природна водозабезпеченість Львівщини – середня в Україні і становить на 1 км² території 226 тис. м³/рік (місцевий стік), що в перерахунку на одного мешканця становить 1,82 тис. м³/рік [1, 2]. Однак систематичного викладу результати їх досліджень ще не одержали, що уможливило для їх продовження і вдосконалення.

Постановка завдання. Отже, Львівщина забезпечена водними ресурсами достатньо, але сучасний стан водних ресурсів викликає глибоке занепокоєння. Одним із важливих аспектів цього

завдання є виявлення багатьох негативних чинників (відсутність водоохоронних заходів на рівні місцевих рад, скидання недостатньо очищених стоків у відкриті водойми).

Метою цієї роботи є аналіз сучасного стану водойм області, виявлення чинників, які погіршують їх показники.

Невирішені частини загальної проблеми. На екологічний стан поверхневих вод області впливають різноманітні фактори, які тісно пов'язані:

- з забрудненням ґрунтів, зі зміною ландшафтної структури;
- надмірне розорювання земель у схилах призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення ріллі, луків, лісів, що негативно позначилося на стійкості ландшафтів;
- з надходженням забруднюючих речовин річками, ставками тощо;
- з забрудненням поверхневих водних об'єктів неочищеними стічними водами;
- з замуленням річок внаслідок порушення водоохоронного режиму водойми області;
- з розорюванням земель в прибережних захисних смугах внаслідок неправомірного їх виділення місцевими органами влади або самовільного захоплення їх громадянами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поверхня території Львівської області пронизана густою сіткою річок. Відповідно до класифікації розрізняють великі, середні, малі річки.

Великі річки – дві:

- р. Дністер – довжина 1352 км (в межах області – 207 км), площа водозбору – 72100 км² (в області – 11420 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 25;
- р. Буг – 831 км (в межах області – 195 км), площа водозбору – 73470 км² (в області – 6075 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 19.

Середні річки – п'ять:

- р. Стрий – довжина 232 км, площа водозбору – 3060 км², кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 21;
- р. Серет – 248 км (в межах області – 5 км), площа водозбору – 3900 км², кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 1;
- р. Сян – 447 км (в межах області – 56 км), площа водозбору – 16800 км² (в області 2500 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – немає;
- р. Іква – 155 км (в межах області – 17 км), площа водозбору – 2250 км² (в межах області – 100 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 4;
- р. Стир – 494 км (в межах області – 91 км), площа водозбору – 3130 км² (в межах області – 1840 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 8.

Малі річки: 235 загальною протяжністю 4732 км.

За кількісними показниками щодо ставків Львівщина займає четверте місце в Україні. На 1 км² її території припадає 0,5 га водної поверхні ставків, тоді як у сусідніх областях цей показник становить 0,12–0,20 га на 1 км² [2]. Ставки дають можливість зарегулювати додатково майже 100 м³/рік води на одного жителя області.

Інвентаризацією, проведеною Львівським облводгоспом у 2002 році, встановлено, що в області налічується 2095 ставків. Повна характеристика ставків наведена в таблиці. З таблиці зрозуміло, що найбільша кількість ставків зосереджена у Яворівському, Пустомитівському, Стрийському та Жовківському районах.

Об'єм води, що акумулюється у ставках області, становить: у басейні р. Дністер – 76,4 млн. м³, у басейні р. Західний Буг – 23,6 млн. м³, у басейні р. Стир – 13,6 млн. м³, у басейні р. Сян – 99,1 млн. м³.

Як бачимо, ставки області використовуються для технічного та питного водопостачання, риборозведення, зволоження осушуваних земель. Найбільше ставків знаходиться в басейнах річок Дністер, Сян та Західний Буг.

Водним кодексом України [3] передбачено створення водоохоронних зон з виділенням у них прибережних захисних смуг по обидва береги річок та навколо ставків. У результаті інвентаризації були виявлені факти розорювання смуг, засмічення, будівництво господарських споруд. Крім того, значні площі запроєктованих прибережних смуг ще не перенесені в натуру через припинення фінансування робіт.

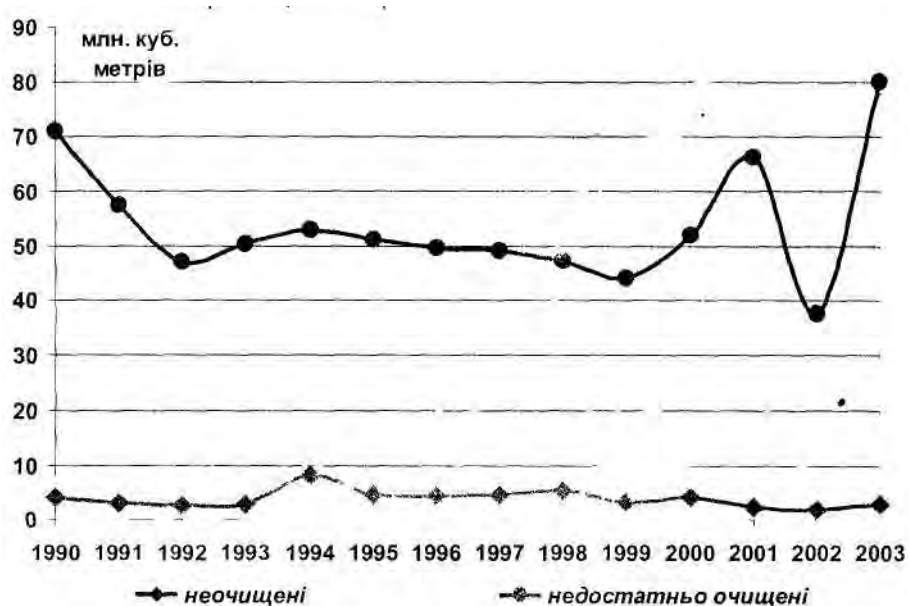
Важливою проблемою стану водних ресурсів області є забруднення водотоків побутовими стоками промислових підприємств. Результати здійснення заходів державного контролю за станом водних ресурсів свідчать про те, що, незважаючи на спад виробництва та припинення роботи багатьох підприємств, не спостерігається істотного покращання якості стічних вод та зменшення скиду неочищених або недостатньо очищених стічних вод. Це передусім пов'язано з погіршенням технічного стану діючих очисних споруд і несвоєчасним їх ремонтом та реконструкцією через відсутність коштів (таблиця).

Характеристика ставків Львівської області

Назва адміністративних районів	К-сть ставків	Площа водного дзеркала, га	Об'єм, млн. м ³	Цільове призначення				
				комплексне	зрошення, звол.	водопостачання	риборозведення	інші
Бродівський	98	722,4	8111,4	-	-	3	43	52
Буський	49	373,8	5910,5	16	-	3	28	2
Городоцький	96	1775,76	25669,4	29	-	-	58	7
Дрогобицький	105	263,9	8909,83	6	2	30	50	17
Жидачівський	109	547,68	5831,3	8	-	-	95	6
Жовківський	143	709,93	992,17	-	-	-	137	6
Золочівський	95	240,24	3604,53	44	1	-	44	6
Кам.- Бузький	45	229,06	6989,0	19	1	-	20	5
Миколаївський	115	811,8	8113,5	35	-	31	-	58
Мостиський	124	187,28	1973,8	-	-	-	87	28
Перемишлянський	54	193,76	3036,35	43	-	-	10	1
Пустомитівський	189	553,0	10332,0	17	3	59	65	45
Радехівський	50	395,12	6371,7	4	-	-	45	1
Самбірський	108	243,59	2077,0	-	3	10	92	3
Сколівський	39	3,83	49,53	-	-	1	37	1
Сокальський	117	367,2	4269,9	-	-	-	110	7
Старосамбірський	144	207,74	1426,3	-	-	34	102	8
Стрийський	156	525,07	4718,1	6	-	10	138	2
Турківський	33	15,88	149,68	-	-	-	33	-
Яворівський	213	1927,52	103892,3	22	-	20	50	120
м. Львів	13	14,98	260,6	-	-	1	-	12
Всього в області	2095	10309,54	220463,89	249	10	202	1244	387

Львівщина займає дев'яте місце за скидами недостатньо очищених і неочищених стоків у відкриті водойми.

За даними Львівського регіонального Дністровського басейнового відділу водогосподарського об'єднання у 2003 році у водні об'єкти було скинуто 80,27 млн. м³ недостатньо очищених стічних вод (рисунок).

Скид неочищених та недостатньо очищених стоків з підприємств та організацій в поверхневі об'єкти Львівської області

Аналізуючи цей рисунок, можна стверджувати, що основними причинами забруднення поверхневих вод і виникнення кризового стану, який може перетворитися на катастрофу, є скиди у водні об'єкти неочищених або недостатньо очищених промислових і комунальних стічних вод.

З метою подальшого вивчення сучасного стану водойм, планування невідкладних заходів щодо їх раціонального використання та охорони вод від виснаження та забруднення здійснюється паспортизація ставків. Паспорт ставка – це єдиний науково-технічний документ, який містить об'єктивну інформацію про стан водотоку, яка дає змогу:

- визначити найважливіші об'єкти природоохоронної діяльності;
- розробити проектну документацію і здійснити комплекс організаційно-технічних, меліоративних та інших заходів.

Під час складання паспорта ставка визначаються розрахункові ділянки залежно від розмірів, фізико-географічних особливостей та ступеня антропогенного навантаження.

У зв'язку з реформуванням агропромислового комплексу переважна більшість водойм області втратила своїх власників і перейшла на баланс органів місцевого самоврядування. Внаслідок цього вони фактично не експлуатуються, їх чаші замулюються, ступінь замулення ставків досягає 20–50 % від їх проектного обсягу. На заплавах розорюються землі до урізу води, влаштовуються літні табори випасання худоби, склади та інші небезпечні об'єкти. Береги ставків заростають очеретом, осокою, в багатьох місцях втратили свої виражені береги. У результаті такого господарювання ставки втрачають свою дренажну здатність, природні властивості середовища розвитку біорозмаїття, функції водозабезпечення питних і господарських потреб.

Інвентаризацією встановлено, що лише 16 % ставків перебувають в оренді. Передача усіх ставків в оренду дасть можливість збільшити надходження коштів у місцеві бюджети, покращити стан водних ресурсів.

Усе це викликає складну ситуацію в місцях їх розташування. Тому актуальним є вивчення ставків як водогосподарських об'єктів з метою залучення їх в повному обсязі до вирішення проблем життєдіяльності регіону.

Висновки. Для поліпшення екологічного стану місцевих водойм необхідно:

- завершити роботи щодо відведення земель під прибережні смуги з відповідним фінансуванням цих робіт з бюджету області;
- передати усі ставки в оренду, що забезпечить ефективність їх використання в подальшому;
- здійснювати ґрунтозахисні та протиерозійні заходи на прилеглих до ставків водозборах;
- органам місцевого самоврядування дотримуватись водного законодавства щодо обмеженого використання земель у межах водоохоронних зон, прибережних смуг;
- звести до мінімальних розмірів скидання у водні об'єкти області недостатньо очищені та неочищені стоки.

Отже, питання охорони і відновлення захисних буферних функцій прибережних територій водойм повинні бути віднесені до рівня державних пріоритетів безпеки області, найважливіших напрямків в галузі охорони природного середовища і біорозмаїття. Припинення деградації і природоруйнівної господарської діяльності на землях водного фонду не тільки відкриває значні резерви для збільшення ресурсів чистої води, але й забезпечить істотне оздоровлення водних екосистем.

1. *Екологія Львівщини 2003.* – Львів: Сполом, 2004. – 78 с. 2. *Желих С.І. Стан водних ресурсів Львівської області // Рідна природа.* – 2003. – №5. – С. 62–64. 3. *Кодекси України: У 3 кн. Кн. 1: Водний кодекс.* – К.: Юрінком Інтер, 1999 – 480 с.